

Жанар Құлыбекова,
М.Қозыбаев атындағы
СҚМУ-дің доценті, филология
ғылымдарының кандидаты.

Сөз зергері

Қасиетті Қызылжар өңірінде дүниеге келіп, есімі ел тарихында алтын әріптер мен жазылған жүлдyzдар шоғыры аз емес. Жерлес жазушы Фабит Мұсірепов те – халқы үшін шоқтығы биік тұлғаның бірі.

Фабит Мұсірепов туралы бірталай зерттеулердің, көптеген мақалалардың жарияланғанына қарамастан, жазушы мұрасының кейбір тұстары мен қырлары жеткілікті түрде ашылмаған. Әсіресе, аудармашылық шеберлігі және әлемнің 34 тіліне аударылған шығармалары терең зерделеуді қажет етеді. Оның әдеби мұралары француз, ағылшын, неміс, испан, венгер, вьетнам, монгол тілдеріне аударылып, бір талайы орысша басылып шықты.

Жазушы ең алғашқы шығармаларын төңкеріс кезеңіндегі өмір шындығын суреттеуден бастап, қазақ кеңес әдебиетінің басты тақырыбына айналған қазан революциясы, азамат соғысы дәүірі, тап тартысы тақырыбына көп аялдаған. Шындығында да, көркем әдебиетте төңкерістік кезеңдегі күрес оқиғаларын, жана дүние орнатушылардың қаһармандық бейнесін суреттеу әдебиет алдындағы үлкен шығармашылық міндет еді.

2002 жылы Фабит Мұсіреповтің ғасырлық мерейтойы ЮНЕСКО шешімімен республиканың түкпір-түкпірінде кеңінен аталып өтті және қаламгер мұрасына жаңаша талдаулар жасауға жол ашты. Жазушының кіндік қаны тамған Қызылжар өңірінде, Алматыда, Астанада, тағы да басқа қалаларда өткен жыындарда қаламгердің адами, шығармашылық асыл қасиеттері сөз болып, оның биік тұлғасы бұрынғыдан да жарқырай түсті. Ғабенің бүкіләлемдік әдебиетке қосқан үлесі ескеріліп қана қоймай, ғылыми қауым тарапынан тиісті бағасын алды. Жерлес жазушының бай мұрасы бүгінгі уақыт талабына толық үндес екенине, ұлттық тарих пен мәдениет, әдебиет пен өнердің қай-қайсысына болмасын айрықша үлес қосқаны тағы бір сараланды.

“Қысымды, қыншылықты көп көргеннің әсері болар, Фабит Мұсірепов біз білгенде ақтарылып, сырын ашуға бейілді емес те еді. Кесімді байлауын, іште сақтаған пікірін керек деген жерінде ғана немесе екіудайда ғана ашып айтатын. Сондықтан оның азаматтық тұлғасын, танымы мен тағылымын шығармаларын зерделеп, терендеп түсіну арқылы ғана андай аламыз. Мұның толық іске асуы – алдағы уақыттың ісі, өсер үрпақтың үлесінде десек те болады”, – деп академик Зәки Ахметов айтып кеткендей, қаламгер шығармалары арқылы заман шындығын, ұлт болашағымен байланысты өміршең ойларын зерделеуге болады. Бұл – бүгінгі қүндеңгі тәуелсіз әдебиетіміздің бағыт-бағдарын айқындалап, өркендер-дамуында қажетті болып келетін үлгі.

М.Қозыбаев атындағы СҚМУ-де жазушыны ұлықтауға бағытталған біршама иғлікті істер атқарылуда. Оқу ордасы білім, ғылым, мәдени орталық ретінде академик-жазушы Фабит Мұсіреповтің ғылыми және әдеби мұраларын насиҳаттауды өзіне міндет етіп алып отыр. Білім ордасында өтетін ғылыми-теориялық конференциялар, “дөңгелек үстелдер”, әдеби-сазды кештер – соның айғағы.

“Фабит Мұсірепов мұрасы” атты халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары арқылы отандық және шетел ғалымдарының Фабит Мұсірепов шығармашылығы жайлы еңбектерімен танысуға болады. Жазушының әдеби мұрасы жекелеген жанrlар бойынша ғана емес, шығармашылық шеберхана сырлары, поэтикалық, типологиялық тұрғыдан кең көлемде зерттеліп, сараланды. Бұл еңбектердің

ғабиттанудың арнасын кеңітіп, өрісін ұзартқаны сөзсіз. Фалымдардың басқосуында СҚМУ-дің оқу үдерісінің жоспары мен кестесіне ғабиттану пәнін енгізу туралы шешім қабылданды. Сол негізде оқу бағдарламасы құрастырылып, қазақ тілі мен әдебиеті мамандығы студенттеріне ғабиттану пәнінен дәріс оқылуда. Ғабиттану элективті пәні жерлесіміздің өмірін, шығармашылық жолын, осы жолда кездесетін қындықтарын, өз алдына қойылған биік мақсаттарға жетуін көздейтін терең зерттеулерге негізделген. Ғабиттану – теренге тамыр тартқан ұлттық әдебиеттандудағы ғылыми арналардың бірі. Оның негізі өткен ғасырдың 30-шы жылдарынан басталса, қалыптасу белесі 50-60-шы жылдар. Және де оған қазіргі таңдағы ғабиттанудағы тың ізденістерді қоссақ, жазушы шығармашылығын танудың үлкен арна тауып, жеке ілім тұрғысынан қалыптасқанын айқын байқаймыз. Солардың қатарында Алматыдағы С.Мұқанов пен F.Мұсірепов атындағы әдеби-мемориалдық мұражай-кешенінің директоры, филология ғылымдарының кандидаты Әділғазы Қайырбековтің жерлес қос қаламгерге арнаған “Тұлғалар тағылымы” атты зерттеуі де бар. Негізінен, F.Мұсірепов мұрасы бойынша екі докторлық, он екі кандидаттық диссертация қорғалып, жалпы саны алпыс шақты жас ғалым оның шығармашылығын өз жұмыстарында пайдаланған.

Ғабит Мұсіреповтің 110 жылдық мерейтойына байланысты “Әлемдік әдеби үрдістегі F.Мұсірепов шығармашылығының орны” атты республикалық ғылыми-практикалық конференцияның М. Қозыбаев атындағы СҚМУ қабырғасында өтіп, белді ғалымдарымыздың 10 жыл мерзімнен кейін бас қосып, ғабиттанудағы келелі мәселелерді ғылыми жүйеде тағы сөз өтіп, салиқалы ой бөлісіп, ортаға салғанын да ұмыта қойған жоқпыш. Оку ордасы ұйымдастырған “F.Мұсірепов – әлемдік әдебиет пен мәдениеттегі жарқын тұлға” тақырыбындағы республикалық ғылыми-тәжірибелік конференцияның академик-жазушының 115 жылдығына орай өткізілуі бұл шараның иғілікті дәстүрге айналғанын аңғартады.

Белгілі сөз зергері, “алыптар тобының соңы” атанған қаламгердің әдебиет, мәдениет, тарих саласындағы салиқалы ой-пікірлері мен тұжырымдары, көркем топшылаулары, әрине, тенденсі жоқ қазына. Рухани қуаттандыратын, көптеген сауалдарға жауап беретін, өмірдің мәні мен маңыздылығын түсіндіретін, талай жылдар өтсе де құндылығы кемімейтін байлық.

Сыншы Сайлаубек Жұмабеков “F.Мұсірепов – өмір мен өнер заңдылығына әлдеқашсан айналып, ой-санамызға табиғи түрде сіңісп, уақытпен бірге ұдайы жаңғырып, жасанқырап тұратын рухани тіршіліктің баламасына айналып кеткен ұлы құбылыс, ұлы есім болып қала береді”, – демекші, ғабиттану белестерінің алар асулары әлі алда. Ғабиттану да белгілі абайтану, сәкенттану, жамбылтану, сәбиттану, мағжантану сияқты элективті пәндер қатарындағы маңызды деп саналатын, ұлттық әдебиеттің өзінің лайықты орнын алатын, академик-жазушының мұрасын оқытуда қажетті саналатын пән. Бұл ретте пәннің болашақ мамандарға рухани тәлім-тәрбиені молынан берудегі орны айрықша екені де ақиқат.

“Мұсірепов сияқты тұлғаның шығармаларын сөз қылғанда асыра сілтеуге де, жете бағаламауға да ұрынбау – қынның-қыны. Тарих ғылымы биігінен қарайтын болсак, мұсіреповтанудағы қыншылықтың басы суреткөр шығармаларының хронологиялық ауқымы мейлінше кең жатқанына келіп тіреледі. Жазушы қазіргі Қазақстан жерінде соңғы 1500 жыл аясында өткен оқиғаларды, адамдар тағдырын, ілгерілеулер мен іркілістерді, ізгілік пен зұлымдықтың, ескі мен жаңының арпалысын шығармашылық ізденісіне арқау өтіп, ұлттық реңкі қанық кесек-кесек туындыларын, қаһармандарын дүниеге әкелді”, – деген профессор Ханкелді Әбжановтың пікірін ескере отырып, мұсіреповтану тарихындағы зерттеулерді дұрыс зерделеп, дұрыс оқытып, талдау қажеттігін бағамдаймыз.

“Ұмытшақтық қоюланып келеді. Сондықтан кейбір керекті нәрселерді кезінде еске түсіру үшін бұдан былай “Күнделік” жазуды дұрыс көрдім. Ұмытып кетіп жазбай қоймасам, мүмкін, пайдасы тиер. Сол үмітпен! – деп жазушы өзі айтқандай, ол күнделік жазуды 1970

жылдан бастап әдетке айналдырған екен. Қаламгердің Алматыдағы мұражайында 300-ден астам қойын кітапшалары сақталғаны белгілі. Ал 1997 жылы “Күнделік” атты кітабын баспаға дайындал, соңғы сөзін жазып жарыққа шығарған профессор, филология ғылымдарының докторы Әбділхамит Нарымбетовтің еңбегінің нәтижесінде көзі тірісінде-ақ “ұлы суреткер”, “әдебиетіміздің классигі”, “дарабоз сөз зергері” сияқты құрметке ие болған жазушының қазақ тарихы, мәдениеті, әдебиеті, тілі туралы салмақты ойлары, болашақ шығармаларының жоспар-жобалары, әртүрлі дерек-құжаттар, белгілі тұлғалар жайлы мақалаларымен танысып, “пайдасы тиер” мол материалға қанығуға болады. “Күнделіктегі” материалдар мен тақырыптар сан-салалы, әр алудан. Бірақ ең қызықтысы, әрине, жазушының әдеби ой-толғаныстары. Әдебиеттің қаншалықты құнды екендігіне қайта-қайта баса назар аударады.

“Ақын-жазушыларын жазалап, соттап, айдатып жіберетін өкіметі болған елдің маңдайындағы соры бес елі ғой. Ақын-жазушыларын жәбірлеген өкімет адамдары ше? Әне, халқының жауы солар! Солар! Солар! Халқының жүрек отын сөндіріп, ой жарығын өшіріп тастаған хайуандарға рақым болмау керек”, – дегенінде жазушының ең алдымен Ахмет, Магжан, Бейімбет сияқты ұлттың маңдайалды тұлғаларының тағдырларына қаншалықты құйзеліп, солақай саясаттың қиянатына ашынған жайын аңғаруға болады. Габен ақын-жазушыларын құғындейтындар – ұлт әдебиетінің, ұлт тілінің, жалпы ұлттық атаулының жаулары, олармен ымыраға келуге болмайды, олармен құресу керек дегенді айттып отыр.

Алматыдағы “Алаш жолы” баспасынан С.Оразалиннің құрастыруымен “Ғабит Мұсірепов туралы естеліктер” атты еңбек жарық көрді. Кітапта F.Мұсірепов туралы М.Әуезов, С.Мұқанов, F.Мұстафин, Ә.Әбішев, М.Қаратаев, З.Ахметов, С.Қирабаев, З.Қабдолов сияқты бірқатар тұлғалардың, ақын-жазушылардың, сыншылардың, ғалымдардың және ағайын-туыстарының естеліктері берілген. Құрастыруыш Мемлекеттік мұрағаттағы F.Мұсіреповтің жеке қоры мен оның мұражайында сақталған және жеке адамдардан жинастырылған сирек фото деректерді де кеңінен пайдаланған. “Әлемдік әдебиет” атты 200 томдыққа қазақ жазушыларынан М.Әуезовпен бірге F.Мұсіреповтің “Этнографиялық әңгімесінің” енгені де, әрине, көп жайдан хабар береді. Әрбір суреткер белгілі ортада, қоғамдық жағдайда өсіп-жетілетіні белгілі. Оның дүниетанымы, көзқарасы мен талап-болмысы неғұрлым жетілген сайын, шығармашылық мұрасының да көкжиегі кең, мән-маңызы терең болады. Ендеше, Ғабит Мұсіреповтің де қадір-қасиеті халқы мен келешек үрпақ үшін биіктей бермек.

// Солтүстік Қазақстан.- 2019.- 30 мамыр.